

A magyar nyelvű felsőoktatás jelentősége a kárpátaljai magyarok számára Orosz Ildikó

Kárpátalja mint geopolitikai egység a második világháború után jött létre a történelmi Magyarország négy csonka megyéjéből (Ung, Ugocsa, Bereg, Máramaros). Az első világháború után több országhoz tartozott, így ez sajátossága a területnek és az itt élő magyar kisebbségnek, amely mélyebb nyomott hagyott sorsuk alakulásán, mint azt gondolnánk. A terület sorsfordulóit az alábbi táblázatba foglaltuk össze.

Kárpátalja történelmének sorsfordulóit a XX. században

- ❖ 1918. november 9. - Ungváron megalakul a magyar-ukrán néptanács
- ❖ 1918. december 25. – a magyar kormány közzé teszi a ruszin autonómiáról szóló törvényt, létrejön a Ruszka Krajna autonóm kormányzóság
- ❖ 1919. március 13.- Kárpátalját Csehszlovákiához csatolják
- ❖ 1919.szeptember 10.- a döntést szentesíti a Saint-Germain-en-Laye-ben kötött szerződés
- ❖ 1938. október 9. – megalakul Podkarpatska Rus autonóm kormánya
- ❖ 1938. november 2. – az első Bécsi döntés alapján Kárpátalja magyarlakta sávja visszakerül Magyarországhoz
- ❖ 1939. március 14. – Volosin proklamálja Kárpáti Ukrajna önállóságát és kéri a német birodalom védnökségét
- ❖ 1939. március 18. – a teljes terület ismét visszakerül Magyarországhoz
- ❖ 1940. július 23. - Teleki Pál aláírja a Kárpátaljai vajdaságról és annak önkormányzatáról szóló törvénytervezetet
- ❖ 1944.április 15. –megkezdődik a zsidók deportálás
- ❖ 1944. október 27. - a szovjet hadsereg elfoglalja Kárpátalját
- ❖ 1944. november 12. - elrendelik a magyar és német férfiak lágerbe hurcolását, a „málenkij robot” kezdete
- ❖ 1945. június 29. - a Szovjetunió és Csehszlovákia megkötö a szerződést a terület hovatartozásáról
- ❖ 1991. augusztus 24. - Ukrajna függetlenségének kikiáltása, kiválása a Szovjetunióból

Mint láthatjuk a területen élő emberek számos "országváltást" átéltek. Ezek az „országváltások” általában az értelmiség ellehetetlenülését okozták, vagy azért mert az új rendszerben nem tudták ellátni feladatukat, hiszen minden esetben új törvényi és nyelvi szabályozás lépett életbe, ami minden területre kihatott, de leginkább a közigazgatásra, de az egészségügyre. Az értelmiség nagy részének munkájára politikai bizalmatlanság miatt nem tartottak igényt, és voltak, akik az új hatalommal lelkiismereti, meggyőződési okokból nem tudtak együttműködni. Főleg közigazgatásban dolgozók számítottak egy-egy új állam és rendszer szempontjából megbízhatatlannak. A kárpátaljai lakosság, és nem csak a magyarok a számos "országváltást" nem is a regnáló hatalomhoz, hanem az éppen illetékes hatalmon lévő nációhoz, nyelvhez kötött, mert a nyelvváltás volt a leginkább meghatározó a lakosság széles rétegei szempontjából, vagyis a korszakokat így különböztetik meg a kárpátaljaiak: „csehek alatt”, „magyarok alatt”, „oroszkok alatt”. Minden rendszer hozta a saját értelmiségét, részben kinevelte, bár mire ezt sikerült elérni, újra változott a helyzet. Kárpátalja így mintegy két évtizedenként értelmiség nélkül maradt a huszadik század első felében. Az értelmiségi utánpótlás nevelés is lassabban ment végbe a területen, mert mindegyik állam a saját rendszeréhez igazította az oktatást, változott az oktatás nyelve, ami különös nehézség elé állította az éppen pályaválasztás előtt álló generációkat. Azok a fiatalok, akik tanulmányaikat egyik országban kezdték, de egy másikban fejezték be hátrányos helyzetbe kerültek a továbbtanulás szempontjából, és így vagy elhagyva a területet más országba folytatták tanulmányaikat, vagy olyan továbbtanulási lehetőség közül választhattak, amit az éppen regnáló rendszer helyzetükhöz, nyelvi-kommunikációs kódjukhoz képest lehetővé tett

számukra, esetleg nem folytatták tanulmányaikat. Különösen igaz volt ez a szovjet rendszerre, ahogy a helybeliek mondják az oroszok bejövetele, azaz 1944 októbere utáni időszakra. A szovjet hadsereg már 1944. november 18., tehát még jóval a háború vége előtt a magyar civil férfilakosságot, a 18-50 év közötti korosztályt, háromnapos jótételési munkára behívta, majd a Szolymai gyűjtőtáborba kísérték őket, végül a GULAG-ra kerültek lágerbe. Nagy részük nem tért haza, és akik visszakérültek azok további teljes életét, meghatározta és befolyásolta, de még hozzátartozóik és leszármazottaik életére is kihatással volt. Néhány éven belül elvitték a történelmi egyházak papjait is, mint a rendszerrel szemben álló elemeket, majd sor került a kuláknak minősítettekre is, legalább is falvanként a legnagyobb gazdákra, hogy példát statuálva felgyorsítsák a kolhozosítást. Azokat a fiatalokat, akik a szovjet rendszer első éveiben elérték a katonaköteles korhatárt nem sorozták be a szovjet hadseregbe, mert az oroszok bejövetelkor a magyarokat kollektív bűnösnek, ellenségnek nyilvánították, így úgymond nem bízhattak rájuk szovjet fegyvert, nehogy a hatalommal szembe fordítsák azt. A szovjet hatalom azt sem tudta elnézni, hogy a fiatalok otthon maradjanak és éljék civil életüket. A katonaköteleseket a Donbázi szénmedencébe vitték háromévi önkéntes munkára, aki viszont nem írta alá a szerződést a katonai bíróság előtt felelt választásáért. A fiatalok továbbtanulását is befolyásolták ezek a események, változások. A továbbtanulás alapvető feltétele a szovjet rendszerben elsősorban a szociális származás és a politikai hovatartozás volt, viszont a fentiek alapján a magyar közösség tagjai politikailag megbízhatatlannak számítottak. Az iskoláztatás lehetőségeinek korlátozottsága, ami így nem csak a nyelvi kód hiányában, hanem a politikai diszkrimináció révén is megnyilvánult az egész közösséget sújtotta, kihatott pályaválasztásukra, társadalmi mobilitásukra, ami még a következő generációk életére is befolyással bírt. Például azok a gyerekek és feleségek, akik férje a szovjet koncentrációs táborokban, vagy a donbázi munkálatok során veszítették életüket semmilyen kárpótlásban, özvegyeségi nyugdíjban, kedvezményben, vagy esetenkénti támogatásban nem részesültek a mai napig, míg a szovjet hadsereg árvái a korszak viszonyaihoz képest igen. A nyugdíjazáskor a lágerekben töltött évek a munkaviszonyukba nem számítottak be, hazajövetelük után, mint börtönviseltek nem, vagy csak ideiglenes munkát kaptak, számos munkakört nem tölthettek be. A XX. század ötvenes, de még a hetvenes éveiben is bármely közép- vagy felsőfokú iskolába a felvételi kérelem esetén nyilatkozni kellett arról, hogy van-e a felmenők között politikai elítélt. A különböző szintű pozíciók, már a középszintű vezetői beosztás elnyerésének is az egyik alapvető feltétele volt a politikai megbízhatóság, így a szovjet rendszerben a fiatalok társadalmi mobilitását erősen befolyásolta a magyarokkal szembeni diszkrimináció, ami a kollektív bűnösség elvére épült.

Beregszászi járás	54,0	18,8	76,1	–	0,7	4,1	–	–
Husztai járás	96,9	95,0	3,9	–	0,9	–	–	–
Ilosvai járás	100,9	98,6	0,1	–	0,6	–	0,3	–
Munkácsi járás	101,4	84,0	12,7	–	0,7	1,3	0,2	0,8
Nagybereznai j.	28,2	96,3	–	–	0,7	1,6	1,0	–
Nagyszőlősi járás	118,0	71,4	26,2	–	1,2	0,8	–	–
Ökörmezői járás	49,9	99,1	–	–	0,5	–	–	–
Perecsenyi járás	32,0	96,3	–	–	1,3	–	1,0	–
Rahói járás	90,9	83,8	3,2	11,6	0,8	–	–	–
Szolyvai járás	54,9	94,5	0,7	–	1,5	–	0,6	–
Técsői járás	171,9	83,2	2,9	12,4	1,0	–	–	0,2
Ungvári járás	74,4	58,4	33,4	–	2,0	4,1	1,6	–
Volóci járás	25,5	98,8	–	–	0,6	–	–	–
Beregszász város	26,6	38,9	48,1	–	5,4	6,4	–	–
Huszt város	31,9	89,3	5,4	–	3,7	0,4	–	–
Munkács város	81,6	77,1	8,5	–	9,0	1,4	–	1,9
Ungvár város	115,6	77,8	6,9	–	9,6	1,5	2,2	–

(Forrás: Kárpátaljai Megyei Statisztikai Hivatal, 2003)

A MOZAIK 2000 kárpát-medencei ifjúságkutatás eredményei azt mutatják, hogy a fiatalság inaktív és munkanélküli része magas. A fiatalok gazdaságilag aktív része főleg alkalmazottként dolgozik. Magas azok aránya, akik cserekereskedelemből, alkalmi munkából, vagy a családi gazdaságban, vállalkozásban kiegészítőként dolgoznak. Az állami munkalehetőség, a családok fenntartása szempontjából minimális.

A fentiek miatt mindenki sajátos egyéni túlélési stratégiát dolgoz ki, így a lakosság nem érzi az állam és az államnyelv elsajátításának fontosságát. Az államnyelvet, az ukránt az iskolákban a függetlenség kikiáltása után vezették be, ami azt jelente, hogy a mostani ifjúság is átélte egy „országváltást”, annak minden hátrányával együtt. A most huszas éveikben járó fiatalok májusban még az orosz nyelvet tanulták, míg szeptemberben az ukrán oktatásával folytatták, ami ugyan szláv nyelv, de legalább annyira különbözik az orosztól mint más szláv nyelvek, mint a lengyel vagy a szlovák, annak ellenére, hogy a ciril írásmódot használják. Az új államnyelv elsajátításának az állam nem teremtette meg a feltételét. A mai napig nincs iskolai ukrán-magyar szótár, alig van tankönyv és a nyelvtanárok képzését is csak néhány évvel ezelőtt kezdték el.

A szovjet rendszer felbomlása után az állami vagyon elosztása a rendszerben szerzett pozíciók, a ledolgozott folyamatos munkaviszony, a kereset, ami a munkaköri beosztástól függött, alapján történt. A vagyonelosztásnál semmilyen szinten és semmilyen formában nem volt reprivatizáció, így a magyarok a rendszerváltozás nagy vesztesei Ukrajnában.

Jelenleg is szűk mobilitási lehetőségekkel rendelkeznek a munkavállalás terén.

A kárpátaljai magyarok anyanyelvű/anyanyelvi képzésének fejlődése lassú, szakaszos. A negyvenes évek végén megszervezték az anyanyelvű elemi és általános iskolákat, képesítés nélküli pedagógusokkal. Évtizedekig a Munkácsi Tanítóképző szakközépiskola volt az egyetlen továbbtanulási lehetőség a magyarok számára, szakmunkásképzés és egyetemi továbbtanulási lehetőséget még az 1946-ban Ungváron nyitott egyetemen sem biztosítottak. Az első magyar középiskolákat 1953-ban szervezik a területen. Az Ungvári Állami Egyetemen 1963-ban indul magyar szak. A hetvenes évek elején, 1972-ben az egyetemen tanító Fodó Sándor és a hozzá közel álló kárpátaljai magyar értelmiségiek egy szűk körének szervezésében beadványt írnak szovjet kommunista párt központi bizottságához, melyben a nemzeti politikai elveinek hiányát, különösen a

kárpátaljai magyarok felsősokú képesítésének korlátozottságát sérelmezik. A rendszer saját gyakorlatának megfelelően reagál a beadványra, és az azt aláíró mintegy kétezer személyt a megfelelően büntette, de végül szerzett jogként hozzájárult ahhoz, hogy magyar nyelven és magyar nyelvből felvételizhessenek az Ungvári Állami Egyetemre azok a végzősök, akik magyar tannyelvű középiskolába jártak. Ennek köszönhetően a hetvenes években kialakult egy új értelmiségi réteg, főleg a reál tudományok területén, hiszen ez volt a legkevésbé átpolitizált területe az oktatásnak. A bölcsészettudományok területén a legkevésbé a történelem és az idegen nyelv szakokra juthattak be kisebbségiek, mert ezek politikailag kiemeltnek minősültek a rendszerben, és főleg a belügyi és határszerveknek képeztek szakembereket. Adatokat a képzésről évtizedeken keresztül nem publikáltak, a legelső hiteles információt a felvett hallgatók nemzetiségi megoszlásáról az 1993 –as és 1994-es években kaptuk. Az Ungvári Egyetemre felvételt nyert hallgatók nemzetiségek szerinti bontása azt mutatja, hogy a presztizs szakokra, mint közgazdasági, jogi, orvosi alig, vagy egyáltalán nem nyertek felvételt magyar nemzetiségűek. Összességében sem éri el a kárpátaljai magyarok százalékarányát a felvételt nyert magyar nemzetiségű hallgatók aránya.

2. táblázat

Az Ungvári Állami Egyetemre felvételt nyert nappali tagozatos hallgatók nemzetiségi összetétele

Szak	1993					1994								
	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6	7	
Történelem	50	40	1	2	5	0	1	53	44	2	2	5	0	0
Magyar nyelv és irodalom	10	0	0	0	10	0	0	15	0	0	0	15	0	0
Orosz nyelv és irodalom	20	14	6	0	0	0	0	20	13	5	0	2	0	0
Ukrán nyelv és irodalom	62	60	0	0	1	0	1	51	51	0	0	0	0	0
Szlovák nyelv és irodalom	0	0	0	0	0	0	0	9	7	0	2	0	0	0
Román nyelv és irodalom	4	0	0	0	0	4	0	6	0	0	0	0	6	0
Angol nyelv és irodalom	44	27	3	2	11	0	1	42	33	5	2	2	0	0
Német nyelv és irodalom	20	16	0	0	3	0	1	21	16	1	2	1	0	1
Francia nyelv és irodalom	10	10	0	0	0	0	0	10	9	0	1	0	0	0
Fizika (tanári)	41	33	1	0	6	0	1	68	58	1	0	9	0	0
Fizika (számítástechnika, elektronika)	26	17	3	0	6	0	0	30	25	2	0	3	0	0
Fizika (elméleti)	20	20	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Alkalmazott matematika	32	27	2	1	2	0	0	30	23	3	0	4	0	0
Matematika (tanári)	60	45	3	0	12	0	0	60	54	1	0	5	0	0
Természetvédelem	10	9	1	0	0	0	0	10	10	0	0	0	0	0
Kémia (tanári)	36	30	3	0	3	0	0	35	34	0	0	1	0	0
Biológia	50	38	5	2	5	0	0	50	45	0	1	3	0	1
Szőlő-, gyümölcsstermesztés	20	19	0	0	1	0	0	20	19	0	0	0	1	0
Orvosi	140	121	6	1	8	1	1	141	121	5	5	8	0	2
Ipari elektronika	25	19	3	1	2	0	0	29	22	3	0	4	0	0
Gépgyártási, technológia	25	19	3	1	2	0	0	20	26	1	0	2	0	0
Műszergyártás	25	21	0	0	3	1	0	29	17	5	1	3	0	0
Pénzügy és hitel	20	19	0	0	1	0	0	20	20	0	0	0	0	0
Közgazdaság	21	19	1	0	0	0	1	20	16	2	0	2	0	0
Könyvvitel	21	17	1	0	2	0	1	20	18	1	1	0	0	0
Jog	54	50	2	0	1	1	0	50	46	1	2	1	0	0
Városi építészet	0	0	0	0	0	0	0	8	7	1	0	0	0	0
Építészmérnöki	0	0	0	0	0	0	0	10	9	0	0	1	0	0
Összesen:	847	692	43	9	85	7	10	886	743	39	18	72	7	7
%	100	82	5	1	10	0,8	1,2	100	84	4,4	2	8,1	0,8	0,8

1- felvettek száma, közülük: 2- ukrán 3- orosz 4- szlovák 5- magyar 6- román 7- egyéb emzetiségű (fehérorosz, zsidó, lengyel, bolgár

A kárpátaljai magyarság képzettségi helyzetét leginkább az 1989-es népszámlálási adatok tükrözik. Lássuk először a képzettségi mutatókat.

3.táblázat

Az egyes kárpátaljai nemzetiségek 1000 főre kiszámított iskolázottsági mutatói az 1989. évi népszámlálási adatok alapján

	Felsőfokú	Befejezett-len felsőfokú	Szakközép-iskola	Középiskola	Általános iskola	Elemi iskola
Orosz	246	25	267	310	–	34
Ukrán	68	10	149	367	218	145
Szlovák	88	12	157	385	101	–
Magyar	37	7	98	427	264	155
Román	17	3	38	208	451	181
Cigány	–	–	7	97	431	387

(Forrás: Mígovics 1997: 49, Marina 1997: 114)

A problémák ismeretében az 1989-ben alakult Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség alapításakor prioritásként fogalmazódott meg a magyar nyelvű oktatás és felsőoktatás fejlesztése. Az első években az 1972-es beadvány elveit igyekeztek megvalósítani, vagyis hogy az Ungvári Állami Egyetemet nyilvánítsák kétnyelvűvé, szervezzenek külön magyar kart. Ennek érdekében az 1991-ben létrejött és a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetséggel együttműködő szakmai szervezet a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség kezdeményezte al csoportok indítását az egyetem matematika és fizika karán. Az al csoportokat konzultációs jelleggel beindították, de az egyetem normatív módon nem rendezte, vagyis alapszabályába nem iktatta be létezésüket és a felvételik után abban az esetben járult hozzá, hogy szaknyelvi kurzust hallgassanak, ha legalább tíz jelentkező volt erre a szakra. A KMPSZ a konzultációkat vezető tanárok tiszteletdíját megpályázta az Illyés Közalapítványnál, mert az egyetem nem vállalta fel a pótköltségeket, a tanárok viszont, ezen feltétel mellett vállalták a feladatot. A kezdeti lelkesedés két éven belül elmaradt és megszűntek a konzultációk, mert az állandó bizonytalanság és az egyetemi tanárok részéről tapasztalható érdektelenség, valamint a diákok számára póttehernek számító, így nem vonzó kezdeményezésként folytották el az ügyet nemhogy felkarolva kiteljesítették volna azt. 1992-ben a KMPSZ kidolgozta a magyar nyelvű oktatási rendszer koncepcióját. A realitások és lehetőségek figyelembe vételével a KMKSZ és KMPSZ 1993-ban a Beregszászi Városi Tanáccsal közösen kezdeményezte egy alapítványi felsőoktatási intézmény létesítését, amire az új ukrán oktatási törvény lehetőséget biztosított. A Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola 1994-ben kezdte meg a működését, mint a Nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola kihelyezett tagozata. Két évi hivatali hadakozás után a KMKSZ hathatós politikai támogatásának és helyzetfelismerésének köszönhetően 1996-ban bejegyezték a Kárpátaljai magyar tanárképző Főiskolát, mint önálló felsőoktatási intézményt. A Főiskolát az első kibocsátás évében 2001-ben sikeresen akkreditálták, így ez az intézmény lett az első olyan magyar felsőoktatási képzési hely a határon túli magyarok életében, amely integrálódott annak rendszerébe. A helyi magyar közösség számára, különösen azoknak, akik szociálisan hátrányos helyzetűnek számítanak a területen az egyetlen továbbtanulási lehetőség, mert míg az alapítvány az OM támogatásával és egyéb pályázati úton elő tudja teremteni a fenntartás költségeit, nem költségtérítéses. Igaz a hallgatók ösztöndíjat nem kapnak, mert az Ukrán állam anyagilag nem támogatja az intézményt. A kilencvenes évek elején az Ungvári Állami Egyetem elvesztette monopol helyzetét a felsőoktatás területén, mert a kárpátaljai nagyobb városok létrehozták saját intézményeiket.

Az állami felsőoktatási intézményekben a hallgatók mintegy fele költségtérítéses, ami azok alulfinanszírozásával magyarázható. A költségtérítéses képzések éves díja 300-1000 USD között van, míg a minimálbér 50 USD volt 2004-ben Ukrajnában. A felvételiket

jellemző hátrányos helyzet miatt (az UÁE kivételével, ahol részben fordítják a feladatokat mindenütt ukrán nyelven és nyelvből kell felvételt tenni a jelentkezőknek, míg annak oktatási feltételeit a nemzetiségek számára nem vagy nem megfelelően biztosítják) a magyar érettségizők széles rétege kirekesztődik a felsőoktatásból. A kárpátaljai felsőoktatási intézményekben tanuló magyar nemzetiségűek aránya nem éri el a kárpátaljai magyarság részarányát, pedig az itt élők számára az „országváltás” óta a terület intézményei jelentik a továbbtanulás lehetőségét, míg a helyi ukrán lakosok előtt, mint potenciális lehetőség egész Ukrajna intézményi hálózata adott. Az elmúlt évtizedben bizonyos előrelépés történt a hallgatói létszám növekedésében, de ez csak a KMTF –nek köszönhetően, ezt mutatják a felsőoktatási intézmények statisztikái. Mint látjuk az állami felsőoktatási intézményekben tanuló magyar nemzetiségű főiskolások arányának átlag 3,3%-ot tesz ki, míg a magyarok részaránya Kárpátalján 12%.

4. táblázat

A kárpátaljai felsőoktatási intézmények hallgatói létszáma az intézmények adatai alapján
2003/2004 tanév

	UEEFNE	UNE	UÁKIJF	MTF	SKEMF	KMTF	Összes
Nappali tagozaton	186	5853	900	1005	140	291	8375
Közülük magyar	3	386	24	24	0	291	728
%	1,6	6,6	2,7	2,4	0	100	8,7
Levelező tagozaton	187	3174	1844	1434	851	309	8527
Közülük magyar	2	139	118	37	34	309	639
%	1	4,4	6,4	2,6	4	100	7,5
Hallgatók összesen	373	9027	2744	2439	991	600	16174
Közülük magyar	5	525	142	61	34	600	1367
%	1,3	5,8	5,2	2,5	3,4	100	11,8

(UEEFNE: Ukrajna Emberi Erőforrás Fejlesztési Nyitott Egyetem, UNE: Ungvári Nemzeti Egyetem, UKIJF: Ungvári Állami Közgazdasági Informatikai Jogi Főiskola, MTF: Munkácsi Technológiai Főiskola, SKEMF: Sztefanik Kárpátmelléki Egyetem Munkácsi Főiskolája, KMTF: Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola)

Az alacsony részarány egyrészt azzal magyarázható, hogy az újabb országváltás eredményeként államnyelv bevezetése negatívan érintette a magyar lakosságot. A szovjet rendszerben ugyanis a nemzetiségi iskolákban, így a magyar tannyelvű oktatási intézményekben csak az orosz nyelvet, mint a „nemzetek közötti érintkezés nyelvét”, valójában tehát az állam nyelvet tanították, a köztársaságok nyelvét, a környezeti nyelvet, tehát az ukránt sem tanították a magyar iskolákban. A függetlenség kikiáltása után nem teremtették meg a megfelelő feltételeket az államnyelv elsajátításához, és a felvételiknél nem biztosították az esélyegyenlőséget a nemzetiségi iskolák végzősei számára (Nem fordították le a felvételizőknek a feladatsorokat, vagy a vizsga kezdetekor fordították az egyéneknek a feladatsorokat, így voltak olyan jelentkezők akikre nem is került sor. A fordítások minősége is nagy kivetnivalót maga után, mert általában nem szaktanárookra bízta azt és így csak konyhanyelvre lett lefordítva, esetenként a szaknyelv ismeretének hiánya miatt nem is azt jelentette a fordítás, ami az ukrán szövegben szerepelt.) A másik oka a magyar nemzetiségűek alacsony hallgatói részarányának az állami felsőoktatási intézményekben az, hogy a hátrányos starthelyzet következtében a hallgatók mintegy fele költségtérítéses helyekre nyer felvételt, aminek a költségeit a magyar lakosság legkevésbé tudja megfizetni. Ennek oka, hogy a magyarság több mint 70%-ka falvakban lakik, ahol alig van munkalehetőség, és mivel nem volt reprivatizáció, és a fentebb említett történelmi sorsukból fakadó okok miatt csak nagyon csekély részük találta meg helyét és boldogulásának lehetőségeit az új gazdasági körülmények között. Az egyetemek költségtérítési díjai nagyon magasak, a minimálbérhez viszonyítva. Míg a minimálbér Ukrajnában 2004-ben alig érte el az 50EUR, a tandíjak 300 és 1000 EUR közöttiek.

Összegzés

A kárpátaljai magyarság helyzetének sajátosságai:

- Szülőföldjük elhagyása nélkül több ország - váltásban volt részük „Országváltások” hatása
- Politikai diszkrimináció, kollektív bűnösség
- Értelmiségiek kitelepülése/kitelepítése
- A középréteg összezsugorodása

- Hivatali nyelváltás kapcsán az érdekérvényesítés, ügyintézés korlátozottsága
- A városi lakosság számarányának minimalizálódása a lakosságcsere, a mesterséges betelepítések révén
- Negatív attitűdök az állandóan változó hatalommal és annak államnyelvével szemben
- Hátrányos pozíciók a rendszerváltásnál a privatizáció terén
- A „törődő,” állam hiánya miatt a magárautaltság érzésének felerősödése

Az anyanyelvű oktatás jelentősége, szerepe számukra

A közösség szempontjából

- A közösség kulturális örökségének őrzője, mert erre nincs állami akarat és forrás.
- A sajátos kulturális értékek reprodukálásának feltétele és egyúttal eszköze, mert államilag nem megoldott.

Az egyen szempontjából

- Biztos pont a labilis helyzetben, mert ez a történelmi tapasztalata
- A hátrányos megkülönböztetések egyensúlyozásának eszköze, mert csak ezen oktatáson belül nincs hátrányosan megkülönböztetve.
- Az egészséges önértékelés kialakulásának tere, mert itt van a legnagyobb sikerélménye.
- Esélyegyenlőség, mert a többi helyen nem biztosított az egyenlő starthelyzet.
- Túlélési stratégia része, mert ezen keresztül kerülhet más társadalmi rétegbe.
- Felzárkózási, felemelkedési lehetőség, mert ez biztosítja számára a részvételt a munkaerőpiacon .

A jelenlegi ukrán politikai/oktatáspolitikai/nyelvpolitikai trend mellett a magyar nyelvű felsőoktatás léte és expanziója önvédelmi reflexként egyelőre hatékonyan működik a kárpátaljai magyarság felzárkózása, pozitív vertikális mobilitása érdekében a helyi viszonyok között.

Hivatkozott irodalom

- Csernicskó István-Orosz Ildikó 2000. A magyar nyelv (és a nyelvet éltető közösség) jelenéért és jövőjéért folytatott tevékenység Kárpátalján. In: Balázs Géza-Grétsy László eds. Anyanyelvünkről, anyanyelvünkért. Válogatás a Nemzeti kulturális örökség minisztériuma anyanyelvi pályázataiból. Budapest: NKÖM.
- Egyed Albert – Tarnóczy Mariann 1990. Magyar tudomány és kultúra Kárpátalján (Esettanulmány). Kárpátaljai Minerva 1. 2.. 50-79.
- Fedinec Csilla 1997. A magyar tannyelvű iskolahálózat Kárpátalján. Anyanyelvű oktatásunk. Szabadka: MTT Könyvtár
- Gereben Ferenc 1999. Identitás, kultúra, kisebbség. Felmérés a közép-európai magyar népesség körében. Budapest: Osiris-MTA Kisebbségkutató Műhely.
- Gereben Ferenc 2000. Nemzeti és kulturális identitás Kárpátalján.. Pro Minoritate Tavasz. 166-170.
- Kozma Endre 1993. Kafedra Uhorszkiji Filolohiji, Uzshorod. Egy túlélő magyar tanszék emlékére Ungvár, 1986-1989. Kárpátaljai Szemle, 1993 5. 8-14. vagy Pro Minoritate 1993.5.
- Kozma Endre 1995. Áldozat a fennmaradásért (Kárpátaljai magyar iskolaügy, 1986-1989) .Kárpátaljai Szemle 1995. 4. 19-21, 5. 20-21.
- Kozma Endre (é.n):Észrevételek a kárpátaljai magyarságnak és helyzetének állapotáról. Kárpátaljai Minerva 1.kötet, 2. Füzet. P.79-90.
- Maco, N. O. – Luc, O. M. 1997. Nacionalnij szklad naszeleynna Zakarpatszykoi oblasztyi (zhidno perepiszu 1989 r.). In. Matyeriali naukovo-prakticsnoji konferenciji “Gyerzsavne regulyvannya mizsetnyicsnih vidnoszin v Zakarpattyi” Uzshorod. UZSDU. 214-234.

- Pelin A.V. 1997. Rázlicsija mezsdu oficiálnoy sztatyzsytikoj i rezulytátami szociologicseszkohe isszledoványijá po problémám nacionálnih menysinsztv v Zakarpatyje, , In. Matyeriali naukovo- prakticsnoji konferenciji “Gyerzsavne regulyuvannya mizsetnyicsnih vidnoszin v Zakarpattyi, Uzshorod.199-213.
- Petriscse Petro J.. 1997. Roly gyerzsavnih organiv upravlinnya v kulyturno-oszvitnyomu i duhovnomu rozvitku nacionalnih menysin, In. Matyeriali naukovo- prakticsnoji konferenciji “Gyerzsavne regulyuvannya mizsetnyicsnih vidnoszin v Zakarpattyi, Uzshorod, 27-31.